

165
GENER
2017

EL MÓN EL 2017: Deu temes que marcaran l'agenda internacional

Eduard Soler i Lecha i Eckart Woertz (coord.), investigadors sènior, CIDOB

*Text acabat el 9 de gener de 2017. Aquesta Nota Internacional és el resultat d'una reflexió col·lectiva de part de l'equip d'investigació del CIDOB. Coordinada i editada per l'Eduard Soler i Lecha i l'Eckart Woertz, s'ha beneficiat de les contribucions de l'Anna Ayuso, en Jordi Bacaria, l'Anna Bardolet, en Moussa Bourekba, en Luigi Carafa, la Carmen Claudín, la Paula de Castro, la Carme Colomina, l'Elena Dal Zotto, en Nicolás de Pedro, l'Anna Estrada, en Francesc Fàbregues, l'Oriol Farrès, la Blanca Garcès, en Francis Ghilès, en Sean Golden, la Susanne Gratius, la Kiera Hepford, la Daria Kalashnikova, la Irene Martínez, l'Oscar Mateos, en Pol Morillas, en Jordi Quero, l'Elena Sánchez, l'Héctor Sánchez, en John Slocum, la Melike Janine Sökmen, en Pere Vilanova i en Santiago Villar.

Inestable. Així és com imaginem el 2017. Hi haurà diversos epicentres i el principal serà la Casa Blanca. Aquest any comença el 20 de gener: quan Trump es converteixi en el 45è president dels Estats Units. Encara que aquest país ja no sigui tan poderós ni indispensable, el que Washington fa o deixa de fer defineix l'agenda global com ningú altre.

Perillós. Creiem que hi ha una sèrie d'esdeveniments puntuals que, encara que improbables, podrien tenir un efecte desestabilitzador notable en escala mundial. Per posar un exemple, imaginem quins serien els efectes d'una victòria, inversemblant però possible, de Marine Le Pen a les eleccions de França. L'anticipació, els plans de contingència i les estratègies de resiliència seran molt necessaris.

Pertorbador. Com ho són les imatges de milers de per-

Es mogui per ideologia o per pragmatisme, els Estats Units tenen una considerable capacitat desestabilitzadora.

Potser ens trobem davant d'una fatiga de la crisi: societats i governs donen per fet que no hi ha res que puguin fer.

La Xina mereix una atenció especial aquest any: pot desafiar algunes de les institucions de l'ordre mundial liberal, cooptar-les o simplement anar per lliure.

La reacció de la Xina, l'Índia i la UE davant del l'obstruccionisme republicà en la lluita contra el canvi climàtic serà crucial.

Cap final de l'ISIS significaria el final del gihadisme.

La crisi dels refugiats seguirà sent de naturalesa global i els abusos comesos en trànsit romandran a l'ombra.

La influència indirecta de la dreta populista als països d'Europa Occidental serà considerable i la UE estaria davant d'un repte existencial.

Rússia surt beneficiada de qualsevol disrupció del projecte de la UE i dona suport a qualsevol força política que es presenti sota bandera euroescèptica.

Els llatinoamericans veuen el 2017 amb pessimisme. És un període d'expectatives fallides.

El 2017 veurem com la fractura entre les elits i la ciutadania a l'Àfrica s'eixampla i desferma crisis polítiques.

sones intentant travessar la Mediterrània per fugir de ciutats assetjades a l'Orient Mitjà o de la fam al Iemen. Tindrem més imatges com aquestes el 2017. S'estan convertint en la nova normalitat. Potser ens trobem davant d'una fatiga de la crisi, en la qual tant les societats com els governs donen per fet que no hi ha res que puguin fer per canviar el curs dels esdeveniments.

Masculí. L'any 2016 va decebre aquells que esperaven que les dones aconseguissin un nivell de representació política sense precedents. Hillary Clinton anava per davant en la majoria de les enquestes i tothom esperava que la persona escollida com a Secretari General de Nacions Unides seria una dona. Ben al contrari, el 2017 serà una exhibició de lideratge testosterònic, sigui a Washington, Moscou, Ankara o Manilla.

I impredecible. Una lliçó addicional del 2016 ha estat que és millor no apostar sobre els resultats de les eleccions ni dels referèndums. De fet, l'abast de l'imaginable s'amplia cada dia. Així doncs, cal ser prudent quan s'intenta intuir el futur. I això també s'aplica a aquest exercici.

Cada any, el CIDOB escull deu temes susceptibles de determinar l'agenda internacional. El propòsit d'aquest exercici és ajudar-nos a navegar en aigües turbulentes. Situem al mapa les roques que ja són visibles, però també n'imaginem d'altres més nocives que estan sota la superfície.

1. Com seran de radicals els canvis en la política exterior dels Estats Units?

Les últimes setmanes del 2016 vam estar pendents dels nomenaments de Donald Trump per als càrrecs clau. El 2017 ja no ens fixarem en els noms sinó en les accions, les polítiques i les estratègies.

D'aquí a uns mesos hauríem de tenir una idea més clara sobre com serà de sòlid l'apropament entre els Estats Units i Rússia, quines conseqüències tindrà per a les relacions transatlàntiques, com de lluny arribarà Trump desafiant a la Xina o humiliant Mèxic i, finalment, si la nova Administració seguirà una línia ideològica en relació amb l'Iran i Cuba o si aprofitarà pragmàticament part del llegat en política exterior d'Obama, encara que detesti la simple idea de fer-ho.

El 2017 serà una exhibició de lideratge guiat per la testosterona, sigui a Washington, Moscou, Ankara o Manila.

Confiam que els lobbies econòmics tinguin un paper cabdal en aquest procés. A Donald Trump se li recordarà que va prometre aconseguir acords bons per als Estats Units; acords que creïn ocupació.

Es mogui per ideologia o per pragmatisme, els Estats Units tenen una considerable capacitat desestabilitzadora. Traslladaran la seva ambaixada a Israel de Tel Aviv a Jerusalem? Hi haurà cap altre moviment en la seva política cap a Taiwan que forci la Xina a prendre represàlies? Donaran suport als defensors del Brèxit i a altres forces que treballen per a la desintegració europea?

Més important encara: una decisió problemàtica en política exterior també podria ser conseqüència del que d'altres obliguin a Washington a fer. Els seus aliats podrien provocar una crisi per intentar pressionar els Estats Units, especialment a l'Orient Mitjà. Israel pot provar de veure si Trump realment els ha estès un xec en blanc. L'Aràbia Saudita serà més prudent, ja que és ben conscient que existeix una profunda desconfiança en diversos sectors de la nova Administració del Partit Republicà. També els rivals de tota la vida poden posar a prova aquests límits. Així, no hauríem de descartar un intent de Rússia de desestabilitzar l'OTAN encara més o noves provocacions de Corea del Nord. Per últim, un atac terrorista

de gravetat als Estats Units o en contra dels seus interessos a l'estranger podria donar lloc a una resposta agressiva, de conseqüències imprevisibles.

2. Desconstruir l'ordre mundial o canviar-lo de mans?

Es parla molt del desordre mundial i del col·lapse de l'ordre liberal basat en les normes. I no només entre els acadèmics. Part del debat se centrarà en si els Estats Units i Europa estan abdicant de la seva posició de lideratge i per quin motiu. És un procés estructural i irreversible? I, si és el cas, desafiaran altres potències algunes de les institucions de l'ordre mundial, s'oposaran als intents de fer-les avançar o fins i tot ompliran el buit que deixi Occident?

Un concepte que serà útil per retratar les dinàmiques en el reajustament de l'ordre mundial és el que en anglès es coneix com a *norm antipreneurs*. És a dir, aquells estats i altres actors que es resisteixen o s'oposen frontalment als canvis normatius. L'any 2017 no serà prometedor per a la liberalització del comerç, la justícia transnacional ni la protecció de la població civil. Caldrà estar atents a les conseqüències de la decisió de diversos països africans de retirar-se del Tribunal Penal Internacional, de les discussions a Nacions Unides sobre com reaccionar davant la violació massiva de drets humans o les crisis humanitàries, i dels debats nacionals sobre asil.

El comerç serà un laboratori interessant, ja que tres estratègies diferents i, en certa manera contradictòries, entraran en joc. La nostàlgia proteccionista guanyarà terreny, especialment a Occident. La major part d'acords comercials en negociació s'aparcaran durant un temps. Àsia i, en menor mesura, Amèrica Llatina exploraran les possibilitats de liberalització comercial sense Europa ni els Estats Units. I la Xina intentarà projectar-se com a actor global i es convertirà en defensora de la liberalització comercial.

Creiem que la Xina mereix una atenció especial aquest any. Primer, és l'actor global que té un marge de maniobra més ampli: pot desafiar algunes de les institucions de l'ordre mundial liberal, cooptar-les o simplement anar per lliure. Siguin quines siguin les decisions, els efectes es notaran a escala mundial. Segon, quan debatem sobre l'auge de la Xina, ens fixarem més en la sostenibilitat del seu model econòmic i en la resiliència del seu sistema polític. Beijing serà el centre de totes les mirades quan se celebri el 19è congrés del Partit Comunista de la Xina, a la tardor. Tercer, la mateixa potència que es mostra com a actor conservador quan es tracta de les nocions clàssiques de sobirania, no-interferència i política de les grans potències es torna revisionista quan les normes van en contra dels seus propis interessos. Les controvèrsies pel que fa a la Llei del Mar i a la seva aplicabilitat al mar del sud de la Xina seran l'exemple més clar d'aquesta contradicció.

Paradoxalment, aquells actors que van fundar l'ordre mundial són menys fermes a l'hora de defensar-lo i aquells que inicialment el van percebre com una imposició ara estan disposats a fer-se'l seu.

3. La pujada de tipus d'interès aprofundirà la crisi als mercats emergents?

La presidència entrant de Trump estarà marcada per la despesa en infraestructura finançada pel deute, que farà que es dispari el tipus d'interès dels Estats Units. Un dòlar fort farà que les exportacions dels EUA siguin menys competitives i fomentarà les importacions. Així, tot i la retòrica proteccionista de Trump, el dèficit per compte corrent dels Estats Units probablement augmentarà. Els països europeus tenen encara una política monetària més acomodaticia, amb tipus d'interès més baixos, i valoraran positivament l'augment de la seva competitivitat gràcies a l'apreciació del dòlar. Segons el Banc de Pagaments Internacionals (*Bank for International Settlements, BIS*), entre el mes de maig del 2014 i gener del 2016, el dòlar es va apreciar més del 40% en relació amb una cistella de divises de les economies dels mercats emergents. Això afectarà els mercats emergents. Els serà més difícil emetre i refinançar el deute pendent en dòlars, així com atreure inversió estrangera, fet que probablement provocarà més impagaments de les empreses i qualificacions de deute públic més baixes.

Mentre que el dòlar ensenya múscul, les economies emergents senten que la seva lluna de mel amb els inversors arriba a la fi. Quan els tipus d'interès baixos eren la norma als països en desenvolupament, els fons internacionals van mirar més enllà per obtenir rendiments més alts. Les economies amb sistemes financers en desenvolupament necessitats de dòlars eren l'oasi perfecte. El flux de dòlars que va entrar a les economies emergents mitjançant bons denominats en dòlars es va convertir en crèdit local, inversió i augment del preu dels actius. Amb el dòlar en alça constant, també ho està el cost del servei i, davant la previsió que el 10% del deute corporatiu denominat en dòlars venci el 2017, els problemes es perfilen a l'horitzó.

Països com la Xina i Corea del Sud, amb grans reserves de divises i un deute pendent en dòlars limitat en comparació amb les seves economies i les seves exportacions, seran menys vulnerables que el Brasil, Turquia, Indonèsia, Rússia i Sud-àfrica. El Brasil, per exemple, té el segon deute denominat en dòlars més gran després de la Xina, i el deute en dòlars a curt termini de Turquia representa per si sol el 8% del seu PIB. Un dòlar més fort afavorirà les exportacions de la Xina, que podrà promoure la seva influència a Àsia si els Estats Units abandonen les negociacions de l'Acord Transpacífic de Cooperació Econòmica (*Trans-Pacific Partnership, TPP*). Tot i així, la Xina es trobarà entre l'espasa i la paret en intentar estimular la seva economia interna just quan la Reserva Federal dels EUA (FED) adopta una línia més dura.

4. El canvi climàtic i les renovables: s'imposarà l'economia a l'Administració Trump?

L'Administració Trump suposarà un gran repte per a l'avenç en la mitigació del canvi climàtic. Aquest repte no és només qüestió de les opinions personals idiosincràtiques del president que entra, sinó que es fonamenta en postures molt arre-

lades dins del Partit Republicà, marcades per grups d'interès preocupats per la rendibilitat de recursos hidrocarbúrics ara bloquejats. El secretari d'Energia, Rick Perry, i el cap de l'Agència de Protecció Ambiental, Scott Pruitt, són coneguts negociants del canvi climàtic. I el mateix president va arribar a descriure el canvi climàtic com una conspiració de la Xina per minar la competitivitat dels Estats Units.

Hi ha un risc real que Washington es retiri de l'Acord de París, però això requeriria quatre o cinc anys, per motius legals. Sortir de la Convenció Marc de Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (UNFCCC) seria més fàcil i ràpid, i només podria passar en el pitjor dels casos. En canvi, el Pla d'Energia Neta (*Clean Power Plan*) d'Obama, amb estàndards ambientals més estrictes i la promoció de les energies renovables, quedarà probablement arxivat. Per altra banda, Trump donarà suport a millores en el desenvolupament del gas d'esquist, el qual ha estat un factor important per a la reducció de les emissions de gasos d'efecte hivernacle dels Estats Units, en substituir la generació d'electricitat a partir de carbó. Les energies renovables són cada cop més competitives. El principal desafiament ja no és el seu preu sinó el seu emmagatzematge, que pot resoldre'n la intermitència i promoure'n la inclusió a la xarxa elèctrica.

Una causa important del descens de l'energia provinent del carbó ha estat l'economia, no la regulació. Si bé l'Administració Trump pot incidir en la darrera, poc pot fer respecte de la primera i probablement apreciarà la considerable generació

Hi haurà diversos epicentres i el principal serà la Casa Blanca.

d'ocupació associada actualment a les energies renovables. Les polítiques de mitigació del canvi climàtic i les energies renovables també poden aglutinar un suport polític influent i interessos econòmics a altres parts de la societat i de la política dels Estats Units, especialment al Silicon Valley i a la Califòrnia governada pel partit demòcrata.

Per tant, existeixen també interessos poderosos del sector privat dels Estats Units que fan pressió per a l'expansió de les renovables. La reacció de la Xina, l'Índia i la Unió Europea davant de l'obstrucció republicana en la lluita contra el canvi climàtic serà crucial. La Xina i alguns països de la UE com Alemanya intentaran capitalitzar el buit i incrementar la competitivitat de les seves indústries d'energies renovables, a les quals consideren estratègicament importants. Les renovables també ofereixen opcions atractives per a l'electrificació rural descentralitzada a l'Índia, que aviat serà el país més poblat del món.

5. El gihadisme més enllà de l'ISIS i el futur de Síria i l'Iraq

El 2017, el control territorial de l'organització Estat Islàmic, coneguda com a ISIS, per les seves sigles en anglès, seguirà disminuït amb la caiguda de Mossul, la ciutat més gran sota el seu control. Una ciutat que ha estat un símbol i el laboratori per a la brutal implantació de la seva austera interpretació de la Llei Islàmica.

Això significarà el final de l'ISIS com a proto-Estat a l'Iraq, però l'organització podria sobreviure en una forma semblant a la màfia a les zones rurals i a alguns barris urbans. Podrà capitalitzar els greuges sunnites i utilitzar el seu discurs ideològic per donar una aparença de respectabilitat a les seves extorsions. A Síria, en canvi, els retrocessos territorials de l'ISIS podrien ser més limitats, ja que el règim d'Al-Assad i els seus aliats russos i iranians prioritzaran la lluita contra altres rebels al nord-est després de la presa d'Alep el desembre del 2016. El règim d'Al-Assad explotarà també una contínua amenaça de l'ISIS en el seu discurs de legitimitat davant del públic nacional i internacional. Per la seva banda, per a altres forces la lluita contra ISIS no serà l'única prioritat. Per exemple, els Comitès per a la Protecció del Poble Kurd (YPG, per les seves sigles en kurd), tracten d'unificar els territoris kurds al nord de Síria, i la presència militar turca el que intenta és evitar-ho.

La capacitat de l'ISIS per projectar la seva força ideològica i militar es deteriorarà i se'n ressentirà la seva marca d'expansió i invencibilitat. Això donarà encara més incentius per dur a terme atacs terroristes a Europa i en la regió. El retorn de combatents estrangers suposarà, juntament amb els gihadistes autòctons, una amenaça per a la seguretat.

Cap final de l'ISIS significaria el final del gihadisme, el qual probablement sobreviurà en forma de diversos grups dissi-

A Síria no s'albira ni una solució política ni militar. És probable que la guerra civil s'allargui.

dents o com una Al Qaeda renascuda. La brutal repressió i els bombardejos indiscriminats del règim d'Al-Assad sobre la població civil, la difícil situació dels refugiats als països veïns i dels desplaçats interns, i els actes de purgues ètniques d'àrabs sunnites per part de les milícies xiïtes i de les forces kurdes constitueixen potents greuges polítics i socioeconòmics que poden ser usades en els esforços de reclutament.

A Síria no s'albira ni una solució política ni militar. És probable que la guerra civil s'allargui. El règim d'Al-Assad s'ha mostrat capaç de conquerir territori, però no ha pogut mantenir-lo sense el suport suficient dels seus aliats russos i iranians, com va demostrar la recaiguda de Palmira en mans de l'ISIS el desembre del 2016. A més, ha perdut la seva legitimitat davant de bona part de la població. És improbable que pugui governar de nou una Síria territorialment íntegra. A l'Iraq, el control sostenible de les àrees sunnites per part del Govern a Bagdad requeriria una oferta de participació a elements sunnites i el control eficaç de les milícies xiïtes. Un pols continuat sobre la independència de la regió del Kurdistan de l'Iraq és una altra possibilitat.

Amb totes les mirades posades en l'ISIS i en els esdeveniments a Síria i l'Iraq, molts podrien negligir altres tendències igualment desestabilitzadores. L'economia a la majoria de països de l'Orient Mitjà i del Nord d'Àfrica no va gens bé. Egipte és especialment preocupant perquè representa un risc sistèmic per a tota la regió i més enllà. El Iemen pot seguir sent una guerra oblidada, ja que les víctimes no truquen a la

porta d'Europa, però representa una càrrega molt més feixuga del que s'esperava per a la Casa dels Saïd. A més, no oblidem que el conflicte arabo-israelià està lluny de resoldre's. Aquest any arriba amb alguns elements desestabilitzadors davant nostre. Netanyahu pot posar a prova la lleialtat del nou Govern dels Estats Units. Els palestins pot ser que vulguin recordar que la seva lluita té una llarga història darrera. El 2017 farà 100 anys de la declaració de Balfour, 70 anys del Pla de Partició de Nacions Unides, 50 anys de la humiliant derrota a la Guerra dels Sis Dies i 30 anys de la primera intifada.

6. Mai havia desaparegut: la prolongada crisi dels refugiats

La crisi dels refugiats seguirà sent de naturalesa global. Les crisis a l'Orient Mitjà, als països subsaharians i a l'Afganistan continuaran provocant desplaçaments forçats. Massa sovint, només pararem atenció a aquells que intenten arribar a Europa. Ara bé, la situació dels desplaçats interns i els abusos comesos en trànsit romandran a l'ombra. La manca de recursos, tant als estats d'acollida com a les organitzacions internacionals, empitjorarà la situació.

Els refugiats i la migració seguiran sent prioritaris en l'agenda dels governs europeus. Aquests darrers senten la pressió a les fronteres d'Europa i la pressió dels partits d'extrema dreta que insisteixen a prioritzar aquesta qüestió a l'agenda en les pròximes conteses electorals.

A l'est, la ruta de trànsit dels Balcans probablement quedarà tancada. Potser Turquia amenaçarà de cancel·lar el seu acord amb la UE sobre els refugiats. De tota manera, si ho fa, perdrà un important instrument de pressió. Els governs europeus poden sentir-se segurs que els refugiats que intentaran passar per aquesta via seran menys que en el seu punt àlgid de l'any 2015, per dos motius principals: els refugiats s'arrisquen a quedar abandonats en una illa grega o en un centre de detenció i saben que la ruta dels Balcans està tancada. Així, qualsevol agreujament a l'est comportaria una crisi dels refugiats a Grècia, no necessàriament a Europa.

En canvi, el tràfic per la ruta central s'intensificarà. L'operació Sophia, l'objectiu de la qual era reduir el tràfic de persones mitjançant la vigilància marítima, no pot donar resultats mentre Líbia segueix sent un Estat disfuncional. A més, els factors que empenyen a l'emigració africana fins i tot poden augmentar. Els que arribin a Europa tindran dificultats per ser reconeguts com a refugiats. Seran tractats com a immigrants econòmics, susceptibles de ser expulsats.

Si la situació a l'estret de Sicília es fa immanejable i Itàlia recorre a la seva pràctica anterior d'obrir pas als migrants cap als seus veïns del nord, se suspendrà Schengen de nou. En canvi, potser veurem una comunitarització més gran de les polítiques de control de fronteres (per exemple, la guàrdia costanera i fronterera europea i els acords d'associació amb països d'origen i de trànsit). Una política de fronteres europea reforçada no significarà un progrés en el Sistema Europeu Comú d'Asil (SECA), ja que pocs països estan disposats

a assumir el «repartiment de responsabilitats» més gran que aquest progrés requeriria. La quota de reubicació (de 160.000 segons l'acord de setembre del 2015) tampoc s'assolirà aquest any, fet que confirma la idea que la «crisi dels refugiats», suposadament europea, s'està convertint en un problema grec i italià.

Finalment, una sortida que se seguirà explorant són els acords de readmissió de la UE i els bilaterals amb els països de trànsit i d'origen. El nombre de deportacions augmentarà, però no fins al punt de reduir significativament la xifra d'immigrants irregulars i de sol·licitants d'asil rebutjats a Europa.

7. Una Unió Europea segrestada per la dreta populista?

Atrinxada a Polònia i Hongria, i encoratjada amb el vot del Brèxit i la victòria electoral de Donald Trump, la dreta populista viurà un auge a Europa el 2017. Això no vol dir que assoleixi majors quotes de poder. El Partit per la Llibertat (PVV, per les seves sigles en neerlandès) de Geert Wilder aconseguirà un augment de vots a les eleccions de març a Holanda, encara que això no es traduirà necessàriament en la seva participació en el Govern o en accedir al càrrec de primer ministre. Marine Le Pen, del Front Nacional (FN) de França, potser perd a la segona volta de les eleccions presidencials a França. Alternativa per a Alemanya (AfD, per les seves sigles en alemany) superarà el 10% dels vots a les eleccions federals al setembre i serà el primer cop després de la Segona Guerra Mundial que un partit xenòfob accedeix al Bundestag, tot i que no podrà participar en cap coalició. A més a més, un atac terrorista, una nova crisi migratòria o importants escàndols polítics podrien augmentar les possibilitats de la dreta populista. Si això passés, especialment a França, la Unió Europea estaria davant d'un repte existencial.

Fins i tot si la dreta populista no arriba a governar als països d'Europa Occidental, la seva influència indirecta serà considerable. En el context d'una crisi de refugiats continuada, podran marcar agendes i complicar la formació de coalicions dels partits majoritaris. La cancellera Angela Merkel, durant la convenció general del seu partit en el Govern, la Unió Demòcrata Cristiana d'Alemanya (CDU, per les seves sigles en alemany), ja va dir que l'afluència de refugiats parcialment descontrolada del 2015 «no s'hauria de repetir», reconeixent així les considerables pressions a què s'enfronta en aquesta situació crítica. Amb l'atac terrorista a un mercat nadalenc a Berlín el desembre del 2016, perpetrat presumptament per un tunisià que havia vist denegada la seva sol·licitud d'asil, aquestes pressions van augmentar i encara podrien incrementar-se més si es produeixen nous atacs.

Els actors externs seran ben conscients de les vulnerabilitats d'Europa i intentaran explotar-les. A Turquia, Erdogan sap que els seus socis europeus, i especialment Angela Merkel, necessiten desesperadament la seva cooperació per contenir el flux de refugiats, si més no fins a les eleccions a Alemanya. També Rússia surt beneficiada de qualsevol disrupció del

projecte de la UE i dona suport a qualsevol força política que es presenti sota una bandera euroescèptica.

Els votants dels Països Baixos, França i Alemanya determinaran el futur de la Unió Europea, just en el moment que aquesta intentarà negociar amb el Regne Unit un acord sobre el Brèxit. La UE seguirà estant en males condicions per controlar el seu propi destí i satisfer les expectatives de la ciutadania. Això fa referència no només a qüestions de seguretat com el control de fronteres i la defensa davant de les ambicions de Rússia, sinó també a la necessitat d'abordar la polarització socioeconòmica que ha augmentat abruptament durant tres dècades de discurs neoliberal.

8. Ha arribat Putin al seu sostre?

Putin no podia haver desitjat un inici del 2017 més prometedors. De fet, ni tan sols el Kremlin s'esperava que Trump fos l'elegit i els seus plans per a l'any següent consistien en deslegitimar la victòria de Clinton. Però, per a sorpresa de tothom, un president amic s'asseurà al Despatx Oval i, encara que ja era més previsible, Europa seguirà atrafegada ocupant-se dels seus propis problemes i de les seves divisions.

Altres factors indiquen que els vents són favorables per a Moscou: Turquia insisteix a explorar un nou començament de les seves relacions amb Rússia, l'OPEP està per fi intentant

La «crisi dels refugiats», suposadament europea, s'està convertint en un problema grec i italià.

augmentar el preu del petroli, i els aliats de Rússia a Síria han aconseguit apoderar-se d'Alep.

El Kremlin pressionarà perquè les sancions siguin aixecades totalment o de manera parcial. Les possibilitats de que això passi són més grans que fa alguns mesos. També intentarà aprofundir les divisions entre els països occidentals i dins de cada un d'ells. No obstant això, probablement modularà la seva estratègia. Ara que Trump és el president dels Estats Units i que alguns líders europeus (en particular, a França) es mostren més conciliadors, la retòrica de la victimització posarà l'accent en la conspiració i assenyalarà amb el dit a grups a l'ombra com un enemic comú. Per intentar (re)construir aliances, Moscou emfatitzarà que el terrorisme gihadista és una amenaça compartida.

En qualsevol cas, hi ha alguns riscos. Rússia continuarà ficant-se en la política interna dels països occidentals, però això podria tenir conseqüències no desitjades si aquestes maniobres es fan massa evidents o massa ofensives. Això és particularment cert en el cas de la ciberseguretat. Intentar posar a prova els límits de la solidaritat entre els membres de l'OTAN pot ser temptador, però una crisi, quan comença, pren vida per si mateixa i mai se sap si se serà capaç de tancar-la.

Pel que fa a Síria, la qüestió principal serà el grau d'implicació de Rússia i si el Kremlin serà capaç de retirar-se del camp de batalla en el moment oportú. És perillós estar atrapat en

una guerra que no té un significat vital per a Rússia i podria implicar el risc d'una reacció desmesurada sempre que els interessos de Rússia estiguin en el punt de mira de grups terroristes.

Per acabar, afegim a aquest catàleg de riscos les incerteses econòmiques estructurals: la baixa productivitat, la infraestructura deficient, i la dependència d'energia i de l'exportació d'armes. Quan parlem de l'economia, el que està en joc és el grau de suport públic, però també la cohesió de l'elit.

Així doncs, Putin sap que el 2016 va acabar molt millor del que esperava, però de cara al futur és possible que hagi de moderar les seves expectatives i calibrar els seus riscos.

9. Aterratges forçats a Amèrica Llatina

Al contrari que els russos, els llatinoamericans veuen el 2017 amb pessimisme i la victòria de Trump és solament una entre moltes raons. És un període d'expectatives fallides. Uns anys enrere, el continent estava en auge i el més gran dels seus membres, el Brasil, es projectava com un actor global. Avui dia, les perspectives econòmiques per a països com Mèxic, Equador, Argentina, Colòmbia i Brasil són pessimes, si més no a curt termini. Per no parlar de Venèçuela, on la població patirà les conseqüències de la polarització política i de les

Amèrica Llatina haurà d'esperar un temps per tornar a enlairar-se.

polítiques econòmiques disfuncionals d'un país addicte als preus del petroli alts. Xile i Perú poden ser les úniques excepcions a aquest escenari ombrívol.

Políticament, crida l'atenció la rapidesa amb la qual s'han erosionat els lideratges nacionals. Excepte a Colòmbia, on competeixen dues figures fortes, els lideratges polítics tradicionals a Amèrica Llatina són més aviat febles. A més, l'esquerra ha perdut els seus referents polítics. Tot això pot evolucionar de tres maneres diferents: el sorgiment de lideratges apolítics no convencionals (com va passar a El Salvador el 2016), un augment del descontentament social que explori noves formes de protesta política, o societats cada vegada més frustrades però passives. Val la pena recordar també que el 2017 serà un any d'impasse polític perquè tres països clau (Colòmbia, Mèxic i Brasil) s'estaran preparant per a les eleccions que han programat pel 2018.

Quan el món miri a Amèrica Llatina l'atenció se centrarà en cinc assumptes més: els efectes de les decisions dels Estats Units en les qüestions relacionades amb el comerç i les migracions, amb especial impacte a Mèxic; la inestabilitat política a Venèçuela, amb dubtes creixents sobre si el seu propi bàndol podria intentar desfer-se de Nicolás Maduro; si la Cuba post-Fidel s'obre, també a causa de la impossibilitat de comptar amb Caracas; un procés de pau a Colòmbia que afronta molts desafiaments en la seva fase d'implementació; i, sota la superfície, la posició clau del continent en els fluxos il·lícits, sobretot el tràfic de drogues, el qual té un efecte

desestabilitzador que es propaga a milers de quilòmetres de distància, com hem vist a l'Àfrica Occidental.

A remolc dels seus problemes econòmics estructurals, focalitzada en discrepàncies internes a curt termini i sense líder en l'àmbit regional, Amèrica Llatina haurà d'esperar un temps per tornar a enlairar-se.

10. Les societats africanes s'aixequen... però els líders es resisteixen al canvi

Per tota Àfrica, la societat està demanant als governs que rendeixin comptes. Activistes joves, urbans i ben connectats reclamen que se'ls escolti. El 2017 veurem com la fractura entre les elits i la ciutadania s'eixampla i desferma crisis polítiques.

És especialment significatiu que alguns dels països més grans s'enfrontaran a considerables nivells de confrontació, que el més probable és que rebin per resposta una repressió més severa. No hem de perdre de vista la República Democràtica del Congo. Un nou ajornament de les eleccions i un Joseph Kabila que s'aferrés tossudament al poder la situació degeneraria ràpidament. Etiòpia, sovint considerada pels líders exteriors com una àncora d'estabilitat i el model federal de la qual va ser en altre temps elogiat, s'està tornant més inestable i repressiva.

Encara que és un país molt més petit, la manera en què Gàmbia resolgui la seva crisi política pot tenir un efecte regional, ja que el que està en joc és quant pot resistir-se un líder africà a deixar el poder quan

no només la ciutadania sinó també organitzacions regionals li demanen. Bastant sovint, Zimbabwe aconsegueix ser part de l'agenda global. Hi ha eleccions previstes el 2018 i Mugabe, que al febrer del 2017 farà 93 anys, encarna la lògica del «president per a tota la vida» i s'enfronta a una oposició creixent.

Sud-àfrica també mereix atenció. No només per les seves vulnerabilitats econòmiques, sinó també perquè el Congrés Nacional Africà (ANC, per les sigles en anglès) és cada vegada menys popular, fins i tot entre els sectors de la societat i les zones del país on solia ser hegemònic. Aquest any, haurà de triar al successor de Zuma, però no es podrà superar la bretxa emocional entre el partit i la societat. També Angola serà important. Aquest país, que ha viscut un boom econòmic gràcies a la indústria del petroli, també està cridat a les urnes. Dos Santos ja ha anunciat que no es presentarà —ha decidit no seguir l'exemple dels altres presidents—, però això no vol dir que el seu partit, el Moviment Popular d'Alliberament d'Angola (MPLA), estigui a punt per compartir el poder.

Aquestes dinàmiques polítiques coexistiran amb situacions provocades per conflictes a altres llocs del continent. És més, la situació és probable que es deteriori el 2017. L'ONU ja ha advertit que Sudan del Sud pot convertir-se en una nova Ruanda i l'Oficina per a la Coordinació d'Assumptes Humanitaris de Nacions Unides (OCHA, per les sigles en anglès) ha advertit que també s'està gestant una crisi humanitària a Borno (al nord de Nigèria). Aquesta llista podria ampliar-se a

tota la Banya d'Àfrica, la República Centreafricana, el Sudan i Burundi; i el terrorisme continuarà colpejant als més vulnerables.

En conjunt, el 2017 serà un any agredolç per a Àfrica. D'una banda, la població està empoderada i existeix un interès mundial considerable en el desenvolupament del continent. D'altra banda, els interessos polítics de les elits en el poder i la proliferació de crisis de seguretat i humanitàries impediran que Àfrica exploti el seu potencial.

Una advertència: pot empitjorar

«Les prediccions són difícils, especialment sobre el futur» va dir una vegada George Bernard Shaw amb la seva agudes habitual. Quan acaba l'any és fàcil identificar problemes que havien passat desapercebuts (com l'intent de cop d'Estat a Turquia) o els resultats electorals improbables fa uns mesos (com la victòria de Trump). Per al 2017 ja hem identificat molts riscos: conflictes territorials al mar del sud de Xina, una escalada militar entre Aràbia Saudita o Israel i l'Iran per involucrar als Estats Units en el conflicte, la caiguda de Veneçuela, una guerra híbrida de Rússia al Bàltic per posar a prova la determinació de l'OTAN, el segrest de la UE per part de l'extrema dreta, una Corea del Nord desafiant, episodis genocides en estats africans fallits com Sudan del Sud, una agitació violenta a la República Democràtica del Congo i atacs terroristes de gravetat que podrien alterar els processos electorals i forçar represàlies militars. Però també hem d'estar preparats davant de "cignes negres" (esdeveniments imprevisibles fins que passen) i "rinoceronts grisos" (amenaces molt probables i de gran impacte però, no obstant això, ignorades). Tenim davant un camí perillós i ple de sots, i és impossible predir com serà la destinació final.

Per tota Àfrica, la societat està demanant als governs que rendeixin comptes.

50 dates per marcar al calendari

1 de gener	Antonio Guterres assumeix la Secretaria General de Nacions Unides. Guterres hereta un delicat procés de pau a Síria, una crisi migratòria, un Israel que desafia la resolució 2334 i la demanda d'unes mesures més eficaces en la lluita contra el canvi climàtic.
12 de gener	Converses per a la reunificació de Xipre. Després del fracàs de les converses de novembre del 2016, es reprendran les negociacions a Ginebra. Tots dos bàndols tenen la intenció d'accelerar les reunions per arribar a una solució integral com més aviat millor.
15 de gener	Conferència de Pau sobre Orient Mitjà. Els intents francesos per relançar el Procés de Pau a l'Orient Mitjà tenen poques possibilitats d'èxit a causa de l'oposició de Netanyahu i al suport que aquest rep del president-electe Trump.
15 a 18 de gener	Fòrum Mundial de Dades de l'ONU. Sud-àfrica acollirà el fòrum per ajudar a crear consens sobre la generació de dades entre les oficines d'estadística nacionals i altres actors implicats. L'objectiu és treballar conjuntament en el desenvolupament de serveis de dades obertes per a les estadístiques oficials relatives al continent.
17 al 20 de gener	Fòrum Econòmic Mundial. La trobada anual, que tindrà lloc al municipi suís de Davos, reunirà els líders mundials per definir l'agenda mundial, regional i industrial. Serà la primera vegada que el president Xi Jinping assisteixi a la trobada, el que significa que l'esdeveniment recalcarà les ambicions mundials de la Xina.
20 de gener	Dia de la investidura als Estats Units. Aquesta data marcarà l'inici dels quatre anys de mandat de Donald Trump com a president dels Estats Units. Els moviments en la política interna i exterior de la nova Administració demostraran si Trump és realment capaç de fer «que Estats Units torni a ser gran».
22 al 31 de gener	Cimera de la Unió Africana. La cimera d'aquest any marcarà el 15è aniversari del reemplaçament de l'Organització per a la Unitat Africana (OAU, per les sigles en anglès) per la Unió Africana.
23 de gener	Converses de Pau sobre Síria a Astana. Un nou intent de trobar una solució política al conflicte que deriva d'un acord anterior negociat per Rússia, Iran i Turquia, deixant al marge als EUA.
19 de febrer	Eleccions presidencials a l'Equador. Seran les primeres eleccions des del 2006 en què Rafael Correa, el president actual, no figurarà en les paperetes. El seu successor, Lenin Moreno, lidera les enquestes. No obstant això, segons el sistema electoral de l'Equador, se celebrarà una segona volta a no ser que un dels candidats obtingui més del 50% dels vots.
22 al 24 de febrer	Cimera Mundial dels Oceans. La cimera, que tindrà lloc a Bali (Indonèsia), centrarà l'atenció en la manera de finançar una economia dels oceans sostenible amb l'impuls del capital i del sector privat.
Març	Negociacions del Brexit. Segons Theresa May, a finals de març Gran Bretanya iniciarà formalment les negociacions per a la sortida, les quals hauran d'acabar en un termini de dos anys.
15 de març	Eleccions generals als Països Baixos. Seran les primeres eleccions en què es posarà a prova l'èxit del populisme d'ultradreta, en aquest cas, del Partit per la Llibertat (PVV, per les sigles en holandès) de Geert Wilders.
25 de març	60è aniversari del Tractat de Roma. L'aniversari podria ser una ocasió perquè els líders europeus es reunixin i debatin sobre els problemes a què s'enfronta la UE, i sobre una nova visió, si cal.
26 de març	Elecció del cap de l'Executiu de Hong Kong. Des de les protestes de la Revolució dels Paraigües el 2014, a favor de l'elecció directa del cap de l'Executiu i no per nomenament de Beijing, la política de Hong Kong ha estat dividida. El titular pro-Beijing des del 2012 va anunciar que no es presentaria al càrrec. El descontentament popular que es propaga en la política de Hong Kong pot donar lloc a conflictes amb la Xina.
Abril	Eleccions legislatives i locals a Algèria. A causa dels problemes de salut del president Buteflika, aquestes eleccions poden ser un camp de batalla per a la successió. Una taxa de participació baixa seria un indicador significatiu del descontentament popular.
23 d'abril	Primera ronda de les eleccions presidencials a França. Després de les eleccions als Països Baixos, de nou es posarà a prova a la ultradreta a les urnes. Un bon resultat per Marine Le Pen, líder de l'ultradreta Front Nacional (FN), generarà incerteses entre els líders europeus i els mercats a escala mundial.
4 de maig	Eleccions al Regne Unit. Aquest any se celebraran els comicis per als consells d'Anglaterra, Escòcia i Gal·les; i per als alcaldes d'Anglaterra.
7 de maig	Segona volta de les eleccions presidencials a França. Si Le Pen arriba a la segona volta, l'única manera d'evitar una altra victòria de la ultradreta podria ser una alta participació i la capacitat de l'oposició per convèncer al públic de que Le Pen és una amenaça per als valors republicans de França.
9, 11 i 13 de maig	Festival d'Eurovisió. El certamen s'ha convertit en un assumpte polític al país amfitrió, Ucraïna. A causa de la dificultat per aconseguir fons del pressupost estatal, si Ucraïna no pot permetre's celebrar l'esdeveniment, Rússia, el país que va ocupar el segon lloc en el concurs l'any passat, substituirà Ucraïna.
14 de maig	Eleccions legislatives estatals a Renània del Nord-Westfàlia. Aquest Estat té més votants que el conjunt dels estats de l'est d'Alemanya, de manera que les eleccions a Renània del Nord-Westfàlia seran un important assaig abans de les eleccions nacionals d'aquest mateix any.
19 de maig	Eleccions presidencials a l'Iran. Seran les primeres eleccions per les quals passarà l'Iran des del llançament del tractat nuclear i són significatives per a les decisions polítiques de l'Iran a curt termini.
25 de maig	Reunió de l'OPEP. S'espera que, després de la reunió, els estats membres allarguin per un temps les retallades en la producció.
Juny	Cimera de l'Organització de Cooperació de Xangai (SCO). La cimera està programada per celebrar-se a Astana, al juny. Aquest any, l'Índia i el Pakistan es convertiran formalment en membres de ple dret de l'organització. Serà la primera ampliació de la SCO (per les seves sigles en anglès), però probablement no serà l'última. Potser a mitjà termini s'inclourà també a un o diversos dels observadors actuals (Afganistan, Belarús, l'Iran o Mongòlia).
5 de juny	50è aniversari de la Naksa. L'aniversari de l'ocupació podria desfermar més onades de violència entre els palestins, especialment els joves, i l'Estat israelià.
Finals de juliol	Eleccions presidencials a l'Índia. A l'Índia hi haurà eleccions abans del juliol. L'objectiu del partit en el Govern, el Bharatiya Janata Party (BJP), és expandir la seva empremta nacional i consolidar el seu paper com a principal força política de l'Índia. La contesa presidencial serà precedida per eleccions en estats clau com Panjab i Uttar Pradesh.
Juliol	Cimera de l'OTAN. L'esdeveniment tindrà lloc, per primera vegada, a la nova seu de l'OTAN a Brussel·les, probablement al juliol.
7 i 8 de juliol	Cimera del G-20 a Hamburg. Els líders de les principals economies mundials es reuniran per parlar de governança mundial, especialment en assumptes relacionats amb l'estabilitat, la responsabilitat i la viabilitat.

4 d'agost	Eleccions presidencials a Ruanda. Paul Kagame es presentarà per al seu tercer període en el càrrec. Fa uns mesos, un referèndum va aprovar les esmenes constitucionals que admeten aquesta possibilitat. Aquest referèndum també va aprovar la reducció del mandat presidencial de set a cinc anys, tot i que aquest canvi no entrarà en vigor fins al 2024.
8 d'agost	Eleccions generals a Kenya. Les eleccions han estat un assumpte molt problemàtic en la història recent del país. El 2007, més de 1.300 persones van ser assassinades i 600.000 persones desplaçades a causa de la violència electoral. Les tensions probablement augmentaran a mesura que s'acosti la data dels comicis.
Entre el 27 d'agost i el 22 d'octubre	Eleccions federals a Alemanya. En el càrrec de cancellera des del 2005, Angela Merkel ha anunciat que es presentarà per a un quart mandat. No obstant això, el partit ultradretà Alternativa per a Alemanya (AfD, per les seves sigles en alemany), que va obtenir resultats força bons a les eleccions estatals i locals, rebrà cada vegada més suport popular depenent de les polítiques de Merkel sobre migració i de l'oposició a la qual s'enfronti la cancellera.
11 de setembre	Eleccions parlamentàries a Noruega. A les eleccions del 2013, la coalició de centreesquerra va lliurar el poder a una coalició entre els conservadors (Høyre) i el Partit del Progrés (FrP, per les sigles en noruec), defensor de les polítiques de lliure mercat però acusat de populisme. Focalitzant-se en qüestions com la rebaixa d'impostos, la construcció de carreteres i unes polítiques sobre immigració més estrictes, el Partit del Progrés ha guanyat cada vegada més popularitat. La pregunta és si el centredreta pot conservar el poder aplicant aquestes polítiques.
12 al 25 de setembre	72a sessió de l'Assemblea General de les Nacions Unides. Amb l'elecció de Donald Trump com a pròxim president dels Estats Units (les declaracions del qual han contradit les Nacions Unides en assumptes com els drets humans, els refugiats, el canvi climàtic i el procés de pau a l'Orient Mitjà), l'ONU es dirigeix cap a una relació amb els EUA nova i potencialment desafiant.
26 de setembre	Fi del 2n Pla de reubicació d'emergència. Després del fracàs dels estats membres per complir amb aquest programa, la Unió Europea haurà de decidir-se sobre el pas següent per abordar l'assumpte de la reubicació dels refugiats.
	Eleccions presidencials a Kirguizstan. Les eleccions al Kirguizstan se celebraran probablement a finals d'any. Atambayev, el president actual, ha repetit amb insistència que no buscarà el càrrec de primer ministre ni cap altre càrrec polític d'àmbit nacional. El procés electoral posarà a prova la resiliència i la credibilitat del sistema parcialment democràtic del país.
10 d'octubre	Eleccions generals a Libèria. La guerra civil de Libèria encara enfosqueix el paisatge polític actual del país: molts dels que van ser alts funcionaris durant aquest període participen en les eleccions.
24 al 27 d'octubre	19è Congrés Nacional del Partit Comunista de la Xina. La normativa sobre jubilació exigeix la substitució de fins a 11 dels 25 membres del politburó en el Govern, entre els quals hi ha cinc dels set membres del seu Comitè Permanent Suprem.
29 d'octubre	Eleccions legislatives a Argentina. Es renovarà un terç del Senat i gairebé la meitat de la Cambra dels Diputats, incloent-hi representants de la província de Buenos Aires, important estratègicament i simbòlica. Tot i enfrontar-se a procediments judicials, l'anterior presidenta Cristina Kirchner ha llançat una campanya decidida per presentar la seva candidatura.
6 al 17 de novembre	COP 23 de la UNFCCC. Fiji organitzarà la 23a Conferència de les Parts (COP 23) de la Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic (UNFCCC, per les sigles en anglès), que tindrà lloc a Bonn (Alemanya). Com a primer país a ratificar tant el Protocol de Kyoto com els Acords de París, és probable que Fiji reïteri el seu reclam a Trump perquè canviï la seva postura sobre el canvi climàtic.
7 de novembre	Centenari de la Revolució Russa. Serà interessant veure quina importància dóna el Kremlin a la commemoració d'un fet que ha marcat la història russa i la del món sencer. Sobretot, si recordem que Putin va dir una vegada que la fi de la Unió Soviètica va ser una de les majors catàstrofes del segle XX.
19 de novembre	Eleccions generals a Xile. L'ex-president Sebastián Piñera (2010-2014) lidera les enquestes. No obstant això, no està clar si es presentarà a la presidència. Va declarar que ho comunicaria el mes de març del 2017. El nombre d'indecisos és alt, de manera que el resultat de les eleccions és difícil de predir. Dependrà de la decisió de Piñera i de les possibles coalicions que es constitueixin en els mesos vinents.
26 de novembre	Eleccions presidencials a Hondures. L'expresident Manuel Zelaya, destituït pel cop d'estat de 2009, ha criticat la candidatura a la reelecció del president Joan Orlando Hernández. Zelaya i els seus seguidors ho defineixen com un acte il·legal.
20 de desembre	Eleccions presidencials a Corea del Sud. Després de l'escàndol de corrupció que va esclatar l'octubre del 2016, en el qual està implicada l'actual presidenta Park Geun-hye, la majoria de l'Assemblea Nacional va votar a favor de la seva destitució. El procés electoral arriba en un context d'agitació política que probablement no desapareixerà en els pròxims mesos.
Pendent	Eleccions locals a Tunísia. Les eleccions permetran als tunisians votar els seus representants locals per primera vegada des de les revoltes del 2011. Serà important prendre nota de la taxa de participació de la joventut, cada vegada més implicada en política des del 2011.
Pendent	Cimera de l'ASEAN. El 2017 es compleixen 50 anys de la cimera de l'Associació de Nacions del Sud-Est Asiàtic (ASEAN, per les seves sigles en anglès), que serà presidida per Filipines. Aquesta cimera posarà en relleu el paper regional de Manila.
Pendent	Eleccions generals al Líban. Com que l'actual Parlament, en funcions des del 2009, va ampliar el seu propi mandat dues vegades enmig d'una oposició ferotge, aquesta serà la primera votació legislativa en vuit anys.
Pendent	Eleccions legislatives a Angola. El president José Eduardo dos Santos, al poder des del 1979, va assenyalar que potser no es presentarà a les urnes per la seva reelecció.
Pendent	Proposta de referèndum a Catalunya. El Govern català ha anunciat que abans de que acabi setembre celebrarà un referèndum sobre la independència de Catalunya. El Govern espanyol ha reiterat que no es produirà.
Pendent	Possible referèndum constitucional a Turquia. Es preveu celebrar un referèndum sobre canvis constitucionals l'estiu que ve. L'esmena més destacada i controvertida és la introducció d'una presidència executiva que reemplaci l'actual sistema parlamentari.
Pendent	Eleccions generals a Tailàndia. La mort a l'octubre del 2016 del rei tailandès Bhumibol Adulyadej (qui va beneir el cop militar de maig del 2014) va generar una tempesta en la política tailandesa. Si bé les noves eleccions tailandeses poden avançar un govern civil, la polarització entre la classe mitjana urbana i les zones rurals pobles densament poblades —principal problema del país— no sembla que s'hagi de resoldre aviat.
Pendent	Eleccions generals a la República Democràtica del Congo. Després de l'acord a què es va arribar per posar fi al mandat de Joseph Kabila, podria produir-se la primera transferència de poder pacífica des de la independència. Si les parts mantenen l'acordat, Kabila no podrà canviar la constitució per romandre en el poder i hi haurà eleccions abans que acabi l'any.